

LIBRIS

We know
books

Eugen Chelaru

Ramona Duminică

Teoria generală a dreptului civil

Ediția a 2-a
- revizuită și adăugită -

Editura C.H. Beck
București 2024

Cuprins

Cuvânt-înainte la ediția a doua	VII
Abrevieri.....	IX
Capitolul I. Caracterizare generală a dreptului civil.....	1
Secțiunea 1. Definiția, rolul și principiile dreptului civil	1
§1. Definiția și rolul dreptului civil	1
§2. Principiile dreptului civil	10
§3. Delimitarea dreptului civil.....	13
Secțiunea a 2-a. Izvoarele dreptului civil	19
§1. Noțiunea și prezentarea izvoarelor dreptului civil	19
§2. Aplicarea legii civile.....	29
§3. Interpretarea legii civile.....	43
Capitolul II. Raportul juridic civil	52
Secțiunea 1. Considerații generale	52
§1. Definiția și caracterele raportului juridic civil	52
§2. Structura raportului juridic civil	53
Secțiunea a 2-a. Elementele raportului juridic civil	54
§1. Părțile raportului juridic civil.....	54
§2. Determinarea, pluralitatea și schimbarea subiecților raportului juridic civil.....	61
§3. Capacitatea civilă.....	67
§4. Conținutul raportului juridic civil.....	75
§5. Recunoașterea, ocrotirea și exercitarea drepturilor subiective civile. Abuzul de drept.....	84
§6. Obligația civilă	86
§7. Obiectul raportului juridic civil	92
Secțiunea a 3-a. Izvoarele raportului juridic civil concret.....	104
Capitolul III. Actul juridic civil.....	107
Secțiunea 1. Noțiunea și clasificarea actelor juridice civile	107
§1. Noțiunea actului juridic civil	107
§2. Clasificarea actelor juridice civile	108
Secțiunea a 2-a. Condițiile actului juridic civil	116
§1. Definiția și clasificarea condițiilor actului juridic civil	116
§2. Capacitatea de a încheia actul juridic civil	117
§3. Consimțământul.....	118
§4. Viciile de consimțământ	126
§5. Obiectul actului juridic civil	138
§6. Cauza actului juridic civil.....	143

§7. Forma actului juridic civil	147
Secțiunea a 3-a. Modalitățile actului juridic civil.....	151
§1. Termenul.....	151
§2. Condiția	153
§3. Sarcina	157
Secțiunea a 4-a. Efectele actului juridic civil	159
§1. Noțiune și principii	159
§2. Principiul forței obligatorii	159
§3. Principiul irevocabilității actului juridic	177
§4. Principiul relativității efectelor actului juridic civil.....	179
Secțiunea a 5-a. Nulitatea actului juridic civil	187
§1. Noțiunea și funcțiile nulității	187
§2. Delimitarea nulității față de alte cauze de ineficacitate ale actului juridic civil	190
§3. Clasificarea nulității actului juridic civil	193
§4. Cauzele de nulitate și regimul lor juridic.....	196
§5. Efectele nulității.....	208
Capitolul IV. Prescripția extintivă și decăderea.....	217
Secțiunea 1. Noțiunea și efectul prescripției extintive.....	217
§1. Noțiunea, reglementarea și natura juridică a prescripției extintive	217
§2. Efectul prescripției extintive	224
§3. Delimitarea prescripției extintive.....	231
Secțiunea a 2-a. Domeniul prescripției extintive.....	234
§1. Noțiune și criterii de determinare	234
§2. Domeniul prescripției extintive în cadrul drepturilor personale nepatrimoniale	238
§3. Probleme speciale privind domeniul prescripției extintive	239
Secțiunea a 3-a. Termenele de prescripție extintivă	247
§1. Noțiune și clasificare	247
§2. Termenul general de prescripție	248
Secțiunea a 4-a. Cursul prescripției extintive	251
§1. Începutul prescripției extintive	251
§2. Suspendarea prescripției extintive	261
§3. Întreruperea prescripției extintive	265
§4. Repunerea în termenul de prescripție extintivă.....	268
§5. Împlinirea (calculul) prescripției extintive.....	272
Secțiunea a 5-a. Decăderea.....	273
Bibliografie selectivă.....	277

Capitolul I Caracterizare generală a dreptului civil

Secțiunea 1. Definiția, rolul și principiile dreptului civil

§1. Definiția și rolul dreptului civil

1. Dreptul și societatea. *Ubi societas ibi jus* (unde există o societate, acolo este și dreptul) este un străvechi adagiul, care vrea să evidențieze legătura indisolubilă ce există între societate și drept.

De exemplu, un individ izolat ca Robinson Crusoe, din celebrul roman scris de Daniel Defoe, înainte de a i se alătura Vineri, își conducea viața după anumite reguli morale, dar nu după norme juridice pentru că nu avea posibilitatea de a stabili relații cu alți semeni și nu exista o colectivitate organizată. Or, dreptul are ca obiect reglementarea relațiilor dintre persoane într-o societate organizată¹. Dreptul nu există decât în interiorul unei societăți, iar orice societate se supune unui drept.

Într-adevăr, orice colectivitate umană a simțit nevoia elaborării unor reguli, a căror respectare să-i asigure o existență lipsită de conflicte. Simpla enunțare a unor reguli nu asigură însă, prin ea însăși, dispariția conflictelor de interese și pacea socială. De aceea, societățile omenești, în evoluția lor istorică, au căutat să creeze și mecanisme menite să impună, la nevoie, respectarea regulilor.

Cea mai simplistă modalitate de a impune respectarea unei reguli este recurgerea la forță, iar puternicii zilei au procedat adesea astfel. Putem astfel vorbi despre existența dreptului forței.

Dreptul forței coexistă însă cu arbitrariul, el fiind apanajul celor care au elaborat și regulile, pe care le pot schimba după bunul lor plac. El impune, dar nu convinge și generează astfel o societate a violenței.

Despre drept, în adevăratul înțeles al cuvântului, se poate vorbi doar din momentul în care evoluția societății a atins stadiul organizării statale, iar această nouă organizația a elaborat norme general obligatorii, a căror respectare a impus-o, la nevoie, cu ajutorul forței, cu respectarea unei proceduri al cărei scop este evitarea arbitrariului. Este vorba aici despre forța dreptului, care urmărește să realizeze și să conserve pacea socială cu ajutorul justiției.

Desigur, dreptul nu a fost de la început așa cum îl înțelegem noi astăzi. Una dintre trăsăturile începuturilor a fost insuficiența diferențiere a normelor sale de normele religioase².

¹ A se vedea *Ph. Malaurie, P. Morvan, Drept civil. Introducerea generală, M.D. Bob (coord. al ediției în limba română), D. Dănișor (trad.), Ed. Wolters Kluwer, București, 2011, p. 15.*

² Nici azi unele state islamice nu fac distincție între drept și religie, de exemplu, legea islamică (*sharia*) reglementează atât viața religioasă cât și pe cea civilă. Pentru o prezentare a legăturii dintre religie și drept, a se vedea *R. Duminică, Lege și legiferare în societatea românească actuală, Ed. C.H. Beck, București, 2024, p. 61-72.*

Însuși marele legislator, împăratul bizantin Iustinian, a adoptat reglementări care se refereau atât la chestiuni laice, cât și la aspecte de doctrină creștină¹.

Interesele care există într-o societate și care pot avea natură politică, religioasă, economică și altele asemenea au condus adesea la deturnarea dreptului de la rosturile sale. Crimele cu caracter politic, săvârșite în numele unei preținse respectări a dreptului nu lipsesc din istoria umanității². De la afirmarea existenței sale, dreptul nu a încetat însă să proclame dezideratul făuririi unei societăți fondate pe justiție și să urmărească realizarea acestui deziderat. Ultima expresie a acestei tendințe este afirmarea statului de drept, care trebuie să se caracterizeze prin guvernarea legii, iar nu a oamenilor.

După cum s-a spus, statul de drept se opune anarhiei, totalitarismului și justiției private; el este condiția existenței justiției, libertății, prosperității și a tot ceea ce dă valoare umanității³.

2. Diversitatea dreptului și consecințele sale. Dreptul are vocația de a organiza viața socială, în general, motiv pentru care diversitatea acesteia se reflectă și în conținutul normelor juridice. Este motivul pentru care dreptul nu se prezintă ca un monolit, ci este împărțit în mai multe fascicule de reglementări specializate, care formează ramurile de drept.

Specializarea dreptului nu este un fenomen nou, dar ea a luat o amploare deosebită în prezent, dat fiind ritmul accelerat de dezvoltare pe care-l cunoaște societatea și se manifestă prin adăugarea unor noi domenii de studiu ramurilor de drept tradiționale (raportul existent între persoana fizică și corpul său a intrat recent în atenția dreptului civil); desprinderea unor noi ramuri de drept din cele tradiționale (dreptul fiscal își revendică o existență distinctă, după ce s-a desprins din dreptul administrativ) sau prin crearea unor asemenea ramuri, menite să reglementeze domenii necunoscute în trecut (se vorbește din ce în ce mai mult despre dreptul medical, dreptul climei și dreptul inteligenței artificiale).

Realitatea refuză însă să se așeze cuminte în categoriile gândite de teoreticienii dreptului, adesea fiind necesar ca reglementarea unui fascicul de relații sociale să se

¹ A se vedea *T.E. Gregory*, *O istorie a Bizanțului*, Ed. Polirom, Iași, 2013, p. 131-132. Pentru poziția lui Iustinian în cadrul bisericii creștine și edictele adoptate de el în problema „erezilor” cu care aceasta s-a confruntat în secolul al VI-lea, a se vedea și *H.-G. Beck*, *Istoria bisericii ortodoxe din Imperiul Bizantin*, Ed. Nemira, București, 2012, p. 57-85.

² Pentru un exemplu de crimă comisă cu ajutorul dreptului, a se vedea *Ph. Malaurie, P. Morvan*, *Introduction au droit*, ed. a 4-a, Ed. Defrénois, Paris, 2012, p. 7. Este vorba despre asasinarea lui Luis-Antoine-Hebri de Bourbon-Condé, duce d’Enghien, în urma unui simulacru de proces, care i-a fost înscenat în anul 1804, din ordinul lui Napoleon Bonaparte (atunci Prim Consul al Franței) pentru preținsă trădare. În timpul procesului i-a fost săpat mormântul lângă care a fost apoi executat.

Proclamarea unui regim democratic nu exclude, prin ea însăși, asemenea pericole, așa cum o dovedește un alt proces simulat, cu final tragic, desfășurat în România anului 1989, ale cărui victime au fost Nicolae Ceaușescu și soția sa.

³ *Ph. Malaurie, P. Morvan*, *Introduction au droit*, op. cit., p. 4; Pentru dezvoltări despre statul de drept, a se vedea *D.C. Dănișor*, *Drept constituțional și instituții politice*, *Teoria generală*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 150-184; *M. Andreescu, A. Puran*, *Drept constituțional. Teoria generală a statului. Jurisprudență constituțională*, ed. a 4-a, Ed. C.H. Beck, București, 2024, p. 111-114.

realizeze prin acte normative care conțin norme specifice a două sau mai multe ramuri de drept. Asistăm astfel la un nou fenomen: interdisciplinaritatea dreptului.

Cu toate acestea, diviziunea tradițională a dreptului în ramurile care fac parte din dreptul privat și cele care fac parte din dreptul public continuă să-și dovedească utilitatea.

În același timp trebuie precizat că diversitatea internă a dreptului nu exclude existența unui fond comun de principii și noțiuni juridice, ramurile dreptului fiind, totuși, parte a aceleiași întreg. Terminologia avându-și importanța sa pentru studiul oricărui fenomen vom începe expunerea noastră cu unele precizări de această natură.

3. Sensurile expresiei „drept civil”. Termenul de „drept” provine din latinescul *directum*, care înseamnă „în linie dreaptă”. Vorbirea comună a consacrat acest cuvânt cu înțelesul de însușire a unui lucru, contrariul său fiind cuvântul „strâmb”. Există însă și un sens figurat al acestui cuvânt, și anume acela de conformitate cu o regulă.

Noțiunea juridică de *drept* își are originea în acest sens figurat. Așa stau lucrurile și în alte limbi: *droit* (în franceză); *diritto* (în italiană); *derecho* (în spaniolă); *right* (în engleză); *recht* (în germană).

Cu toate acestea, noțiunea de *drept* și, implicit, cea de *drept civil* este primitoare de mai multe înțelesuri¹.

Un prim sens al acesteia este cel de *drept obiectiv civil* prin care se înțelege un ansamblu de norme juridice care reglementează raporturile interumane, a căror respectare este asigurată de forța publică și care formează ramura dreptului civil. Este de la sine înțeles că denumirea de *drept civil*, în înțelesul său de ramură de drept, vine tot din dreptul roman, care folosea expresia *jus civile* pentru a desemna dreptul cetățenilor, în opoziție cu *jus gentium*, dreptul ginților, care cuprindea regulile comune tuturor popoarelor din imperiu.

O a doua accepțiune este aceea de *drept subiectiv civil*, care desemnează un element al conținutului raportului juridic civil (corelativ obligației civile), adică posibilitatea subiectului activ de a avea o anumită conduită și de a-i pretinde subiectului pasiv o conduită corespunzătoare, iar, în caz de nevoie, de a recurge la forța coercitivă a statului.

Exemplul clasic îl constituie dreptul de proprietate: exercit dreptul de proprietate asupra bunului x. În limbaj comun, expresia folosită este: „bunul x este al meu”.

În unele limbi există cuvinte distincte pentru a desemna cele două sensuri ale noțiunii de drept. În engleză, prin *law* se desemnează dreptul obiectiv, iar prin *right*, dreptul subiectiv, iar în germană, deși de largă utilizare este termenul *Recht*, uneori, pentru dreptul subiectiv, se folosește termenul *Berechtigung*. În franceză, de obicei,

¹ Pentru înțelesurile noțiunii de „drept”, a se vedea C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol. I, Ed. All, București, 1998, colecția „Restitutio”, p. 1-3; I. Miclescu, *Curs de drept civil*, Ed. All Beck, București, 2000, colecția „Restitutio”, p. 42; Gh. Belei, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, ed. a XI-a revăzută și adăugită de M. Nicolae, P. Trușcă, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 15; P. C. Vlăchide, *Repetiția principiilor de drept civil*, Ed. Europa Nova, București, 1994, p. 11-12; O. Ungureanu, C. Munteanu, *Drept civil. Partea generală*, ed. a II-a Ed. Universul Juridic, București, 2017, p. 15-18; J.-L. Aubert, E. Savaux, *Introduction au droit et thèmes fondamentaux du droit civil*, ed. a 13-a, Dalloz, Paris, 2010, p. 1-2.

dreptul obiectiv este redat prin scrierea cuvântului cu literă mare (*Droit*), iar dreptul subiectiv prin scrierea cu literă mică (*droit*). De asemenea, este bine-cunoscut că în dreptul roman erau utilizate denumiri diferite pentru aceste două valențe ale dreptului: dreptul obiectiv era denumit *norma agendi*, iar dreptul subiectiv *facultas agendi*.

Folosirea noțiunii de „drept” cu cele două înțelesuri nu trebuie însă să ne conducă la concluzia că este vorba despre lucruri absolut diferite, fără nicio legătură între ele. Dreptul nu poate fi înțeles în ansamblu său prin referirea, exclusivă, fie la obiectul, fie la subiectul său, iar aceasta pentru cel puțin două rațiuni: în primul rând, pentru că orice situație juridică se traduce printr-un complex de drepturi și obligații, iar în al doilea rând, pentru că există o interacțiune între dreptul obiectiv și dreptul subiectiv, primul constituind premisa celui de al doilea¹.

Ultima semnificație a noțiunii de „drept” este aceea de ramură a științei juridice care are ca obiect de cercetare dreptul civil ca ramură de drept. Știința dreptului civil constituie obiectul disciplinei de învățământ ce are ca obiect de studiu ramura dreptului civil.

4. Câteva repere privind fundamentele istorice și filosofice ale dreptului civil.

Prin fundamente ale dreptului civil înțelegem originile, esența, rațiunea de a fi, bazele acestuia. Fără descoperirea acestora nu ar fi posibilă înțelegerea finalității instituțiilor acestei ramuri de drept.

În general, în doctrină² se arată că există două modalități de a fundamenta dreptul: prima constă în a-i căuta rațiunea în istorie și este o viziune de origine anglo-saxonă, iar a doua constă în a căuta un fundament rațional, aceasta din urmă fiind întâlnită de regulă la jusnaturaliști, fiind o fundamentare filosofică.

Ambele modalități contribuie în egală măsură la conturarea temeiului fenomenului juridic, având în vedere că „juridicul fără filosofie nu este decât orbire”³, iar „istoria, fiică a timpului, este, ca și el, stăpâna dreptului”⁴.

Este unanim acceptat că dreptul civil își găsește fundamentul istoric în dreptul roman⁵. Cea mai veche și importantă lege romană rămâne Legea celor XII Table, datată de specialiști în jurul anului 449 î.Hr. Prin aceasta s-a făcut trecerea de la etapa primitivă a dreptului la etapa clasică, orientată spre protecția individului. Deși nu este o lucrare sistematizată, ci un amalgam de dispoziții civile, penale sau chiar religioase, reprezentând doar o transpunere în scris a obiceiurilor care dominau Roma, ea constituie „actul fondator al dreptului civil roman”⁶. Totodată, este considerată ca fiind izvorul atât al întregului drept privat, dar și al dreptului public roman și prima codificare, în sensul unei legi scrise.

Prin Legea celor XII Table, document remarcabil pentru istoria dreptului, se defineau *actiones legis* (legisacțiunile). Procedura legisacțiunilor reprezintă cea mai veche

¹ A se vedea B. Starck, H. Roland, L. Boyer, Introduction au droit, Ed. Litec, Paris, 1996, p. 1.

² Y.Ch. Zarka, Le droit naturel moderne, în Naissances de la modernité, sous la direction d'Alain Renaut, Calmann - Lévy, 1999, p. 281.

³ Ch. Atias, Philosophie du droit, PUF, Paris, 1999, p. 146.

⁴ Ph. Malaurie, P. Morvan, Drept civil. Introducerea generală, op. cit., p. 11.

⁵ A se vedea, pentru dezvoltări, D. Dănișor, N. Popa, Gh. Dănișor, Filosofia dreptului. Fundamentele justiției, Ed. C.H. Beck, București, 2024, p. 39.

⁶ M.D. Bob, Obligația contractuală în dreptul roman cu trimiteri comparative la Codul civil, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 15.

procedură de judecată în Roma și se referă la posibilitatea ca un cetățean să sesizeze cu o cerere un judecător și să poată obține o soluție care să pună capăt problemei sale. Erau acțiuni care puteau viza nulitatea unei donații, a unui împrumut, a unei vânzări, obținerea unor despăgubiri sau rezolvarea unor conflicte în materie de moșteniri ș.a.

În *procedura legisacțiunilor*, drepturile subiective puteau fi apărate doar prin utilizarea unuia dintre cele cinci procedee recunoscute de lege: *actio sacramenti* (*sacramentum*), *judicis postulatio*, *condictio*, *manus injectio*, *pignoris capio*. Primele trei *legisacțiuni* erau de judecată, iar ultimele două erau de executare și se foloseau în scopul executării unei hotărâri de condamnare sau a unui drept recunoscut prin lege¹.

Acest text este memorabil pentru timpul în care a fost adoptat și prin prisma faptului că prin dispozițiile sale se realizează o primă laicizare a dreptului. Legea nu mai este „cuvântul lui Dumnezeu”, găsim o nouă transcendență și începând astfel să fie așezate bazele unei noi concepții a societății și a dreptului.

Mai târziu, codificarea lui Iustinian – începută în anul 528 e.n. la peste 100 de ani de la expunerea în Forum a celor XII table, cunoscută și sub denumirea de *Corpus iuris civilis* (literal „corpul scris al dreptului civil”) sau Codicele dreptului civil și care cuprindea Digestele, Codul, Instituțiile și Novelele – a devenit sursa de inspirație și modelul clasic pentru teoreticienii și practicienii dreptului în secolele care i-au urmat².

Corpus iuris civilis este considerat a fi sursa savantă a dreptului civil. Prin aceasta, se înțelege că deși conținutul dreptului civil a evoluat în mod necesar în același timp cu societatea (filiația, căsătoria, contractele și chiar proprietatea se deosebesc astăzi în mod evident de regulile romane), categoriile și clasificările dreptului civil, structura sa conceptuală, unele semnificații ale noțiunilor fundamentale au străbătut secolele și au participat la structurarea dreptului antic și chiar a dreptului modern, în timpul promulgării Codului civil francez din 1804³. Acest cod a reprezentat principala sursă de inspirație pentru Codul civil român al lui „Alexandru Ioan Cuza”, adoptat în 1864, intrat în vigoare în 1865 și aplicat, cu modificări și completări ulterioare, până la 1 octombrie 2011, data intrării în vigoare a actualului Cod civil.

Principiile de interpretare a normelor juridice, precum și o serie de concepte specifice, precum servitutea, prescripția, garantarea viciilor ascunse în materie de vânzare, adopția, crearea și stingerea obligațiilor prin novăție etc., sunt doar câteva exemple care dovedesc faptul că „dreptul roman a fost leagănul dreptului civil, l-a născut și l-a adus la maturitate prin experiența de secole”⁴, fiind modelul raționalității juridice occidentale.

Totodată, având în centrul preocupărilor sale omul și relațiile în care acesta intră în calitate de titular de drepturi și de obligații, dreptul civil se fundamentează pe libertatea umană, proprietatea privată, pe egalitate și pe demnitate⁵.

¹ Pentru dezvoltări, a se vedea D. Iancu, C. Gălățeanu, *Drept privat roman*, Ed. Universității din Pitești, Pitești, 2009, p. 21-23.

² V. Hanga, *Drept roman*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2001, p. 51.

³ F. Rouvière, *Le droit civil*, 2e ed., PUF, Paris, 2022, p. 75-76.

⁴ Idem, p. 76.

⁵ A se vedea, pentru fundamentele actualului Cod civil, M. Nicolae, *Principiile cardinale ale Noului Cod civil în doctrină și jurisprudență*, în R.R.D.P. nr. 3-4/2021, p. 31.

Libertatea și egalitatea fac parte din natura umană. Altfel spus, natura umană consistă în libertate, iar dreptul este unul al relațiilor dintre o ființă liberă și o altă ființă liberă, care se realizează în egalitate, așa cum afirma J. Locke, continuând filosofia aristotelică a omului ca ființă socială¹. Dreptul natural al omului de a fi liber este legat de dreptul de proprietate sau, așa cum argumenta Montesquieu în *Despre spiritul legilor*, principiul călăuzitor în dreptul civil este acela că proprietatea reprezintă libertatea.

Libertatea constituie condiția fără de care nu este posibilă manifestarea voinței umane și stabilirea sferei umane de autonomie². „Dreptul este ceva în genere sfânt numai fiindcă el este existența în fapt a conceptului absolut, a libertății conștiente de sine”³, după cum afirma Hegel.

Tot libertatea este cea care permite și afirmarea plenară a demnității umane. Demnitatea este liantul dintre libertate, drept și om. Despre demnitate s-a spus că este axul structural al sistemului de valori care orientează dreptul, pentru că dreptul este dedicat omului, considerat în diversitatea nevoilor și manifestărilor sale⁴, precum și că ea este, concomitent, un statut, o valoare, o axiomă care se afirmă de la sine, fundament, în același timp, al ordinii și al libertății pe care le unifică⁵.

Accentuând această idee, conchidem că libertatea umană, egalitatea juridică și demnitatea umană sunt standarde inițiale, repere, elemente călăuzitoare în jurul cărora s-a născut și s-a dezvoltat dreptul civil.

5. Definiția dreptului civil, ca ramură de drept. Orice definiție trebuie să încerce să surprindă esențialul fenomenului studiat și să fie cât mai concisă. Cu cât fenomenul în discuție este mai complex, cu atât crește dificultatea elaborării unei definiții și riscul ca aceasta să fie incompletă.

Dificultatea elaborării definiției dreptului civil este evidențiată și de atitudinea jurisconșulților romani, bine-cunoscuți pentru pragmatismul lor, care nu au reușit totuși să ne lase moștenire una. Spre exemplu, în *Digeste*, Ulpian, deși încearcă să elaboreze o asemenea definiție, este nevoit, în cele din urmă, să se inspire dintr-o formulare a lui Celsus și să spună că *jus est ars boni et aequi* (dreptul este arta celor bune și echitabile), ceea ce ne îndrumă însă mai mult spre morală.

Acesta este și motivul pentru care în literatura de specialitate au fost formulate mai multe definiții ale dreptului civil ca ramură a sistemului dreptului românesc⁶.

¹ D. Dănișor, N. Popa, Gh. Dănișor, op. cit., p. 83.

² Pentru dezvoltări, a se vedea M. Ticu, Fundamentele filosofice ale Codului civil român, în *Revista de Științe Juridice* nr. 2/2006, p. 81-88.

³ G.W.F. Hegel, *Principiile filozofiei dreptului*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1969, p. 55.

⁴ I. Craiovan, *Filosofia dreptului sau dreptul ca filosofie*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 468.

⁵ F.-M. Muriel, *Instituția libertății*, Ed. Universul Juridic, București, 2024, p. 205, 225.

⁶ Pentru prezentarea unora dintre aceste definiții, a se vedea O. Ungureanu, C. Munteanu, op. cit., p. 15-18; M. Nicolae, *Drept Civil. Teoria generală*, vol. I. Teoria dreptului civil, Ed. Solomon, București, 2017, p. 8-14. Pentru trăsăturile definitorii ale dreptului civil care rezultă din definiția acestuia, a se vedea L. Dogaru, A.D. Dogaru, *Drept civil. Partea generală*, Ed. Pro Universitaria, București, 2021, p. 17.

Dintre definițiile respective o preferăm pe aceea potrivit căreia: „*dreptul civil este ansamblul normelor juridice care reglementează raporturile patrimoniale și nepatrimoniale stabilite între persoane fizice și persoane juridice aflate pe poziții de egalitate juridică*”¹.

O asemenea definiție l-a inspirat și pe legiuitor atunci când a prevăzut în art. 2 alin. (1) C.civ.² că „Dispozițiile prezentului cod reglementează raporturile patrimoniale și nepatrimoniale dintre persoane, ca subiecte de drept civil”.

6. Domeniul dreptului civil. Definiția la care ne-am oprit face referire, în primul rând, la conținutul dreptului civil, acesta fiind un ansamblu de norme juridice, adică o ramură a sistemului de drept românesc. Normele juridice civile sunt grupate pe categorii ce reglementează subdiviziuni ale obiectului dreptului civil, adică sunt ordonate în instituții ale acestei ramuri de drept.

Următoarele instituții aparțin dreptului civil:

- raportul juridic civil;
- actul juridic civil;
- prescripția extinctivă;
- subiectele dreptului civil (persoanele);
- drepturile reale;
- obligațiile civile (teoria generală a obligațiilor);
- contractele civile speciale;
- moștenirea (succesiunile);
- dreptul de proprietate intelectuală (dreptul de autor și dreptul de proprietate industrială).

Menționăm că primele trei instituții enumerate, din punctul de vedere al științei dreptului civil, alcătuiesc teoria (partea) generală a dreptului civil.

Al doilea element al definiției privește *obiectul* dreptului civil. Acesta este format din raporturile juridice patrimoniale și raporturile juridice nepatrimoniale ce se stabilesc între persoane fizice și persoane juridice.

Raportul juridic patrimonial este acel raport social al cărui conținut poate fi evaluat pecuniar (de exemplu, raportul născut din contractul de vânzare-cumpărare).

Raportul juridic nepatrimonial (numit și personal nepatrimonial) este acel raport social al cărui conținut nu poate fi evaluat în bani (spre exemplu, raportul ce are în conținutul său dreptul la nume sau denumire).

Dreptul civil nu reglementează însă toate raporturile juridice patrimoniale și nepatrimoniale din societate, căci și alte ramuri de drept, cum sunt dreptul familiei sau dreptul muncii și protecției sociale, au obiectul format din astfel de raporturi.

După natura sau felul drepturilor subiective civile care intră în conținutul lor, raporturile juridice civile patrimoniale formează două categorii:

- raporturile reale, care au în conținutul lor drepturile reale principale (de exemplu, raportul de proprietate, raportul de uz, raportul de uzufruct ș.a.);

¹ Gh. Beleiu, op. cit., p. 12.

² Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată (M.Of. nr. 505 din 15 iulie 2011), în temeiul art. 218 din Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil (M.Of. nr. 409 din 10 iunie 2011) care a intrat în vigoare la 1 octombrie 2011, cu modificările și completările ulterioare.

- raporturile obligaționale (sau de obligații), care au în conținutul lor drepturile de creanță, indiferent că acestea izvorăsc dintr-un act juridic sau dintr-un fapt juridic (de exemplu, raportul de locațiune, raportul de schimb, raportul de vânzare ș.a.).

Raporturile juridice civile nepatrimoniale se grupează în trei categorii:

- raporturile care privesc existența și integritatea subiecților de drept civil, adică acele raporturi care au în conținutul lor drepturi personale nepatrimoniale (de exemplu, raporturile ce au în conținutul lor dreptul la viață, dreptul la sănătate sau la reputație etc.);

- raporturile de identificare, respectiv acelea care au în conținutul lor drepturile prin care se individualizează subiectele de drept civil (de exemplu, raporturile ce au în conținutul lor dreptul la nume, la domiciliu, la reședință, denumire, sediu etc.);

- raporturile generate de creația intelectuală, care au în conținutul lor drepturile personale nepatrimoniale ce au ca izvor opera științifică, literară, artistică, invenția sau alt obiect de proprietate industrială (spre exemplu, raporturile ce au în conținutul lor dreptul la paternitatea operei).

Ultimul element al definiției vizează subiectele (părțile) raporturilor de drept civil, acestea fiind persoanele fizice și persoanele juridice.

Potrivit art. 25 alin. (2) C.civ., „Persoana fizică este omul, privit individual, ca titular de drepturi și de obligații civile”. Ființa umană (persoana fizică) nu are nevoie de o calitate specială pentru a fi subiect de drept civil, fiind suficient ca ea să existe. Aceasta nu înseamnă însă că persoanele fizice nu pot fi împărțite în diverse categorii, împărțire care are implicații în ceea ce privește dobândirea și exercitarea drepturilor subiective civile. Vom vorbi despre această împărțire atunci când vom analiza capacitatea civilă a persoanei fizice.

Persoana juridică este un colectiv organizat, având un patrimoniu propriu și un scop determinat. Ea dobândește calitatea de subiect de drept în condițiile prevăzute de lege. Art. 25 alin. (3) C.civ. definește astfel persoana juridică: „Persoana juridică este orice formă de organizare care, întrunind condițiile cerute de lege, este titulară de drepturi și de obligații civile”.

Specific raporturilor juridice civile este poziția de egalitate juridică a părților, în sensul că niciuna dintre ele nu se subordonează celeilalte. Cu acest înțeles se afirmă că, în raportul de drept civil, părțile se găsesc „pe picior de egalitate juridică”¹. Egalitatea părților din raporturile de drept civil este însă numai de ordin juridic, iar nu neapărat și economic. Egalitatea juridică a părților caracterizează și metoda de reglementare a dreptului civil.

Această prezentare a domeniului dreptului civil este însă valabilă numai din punct de vedere didactic pentru a determina obiectul de studiu al disciplinei juridice de care ne ocupăm.

Spre deosebire de vechiul Cod civil din anul 1864, actualul Cod civil a adoptat o concepție monistă, prevederile sale aplicându-se și raporturilor dintre profesioniști, precum și raporturilor dintre aceștia și orice alte subiecte de drept civil². Din categoria

¹ Gh. Beleiu, op. cit., p. 15.

² Conform art. 3 alin. (2) C.civ., „Sunt considerați profesioniști toți cei care exploatează o întreprindere”, iar potrivit art. 8 alin. (1) din LPA, noțiunea de „profesionist” include categoriile de comerciant, întreprinzător, operator economic, precum și orice alte persoane autorizate să desfășoare activități economice sau profesionale, astfel cum aceste noțiuni sunt prevăzute de lege, la data intrării în vigoare a Codului civil.

profesioniștilor fac parte inclusiv cei care în vechea reglementare erau desemnați sub denumirea de „comercianți”. Pe acest fapt s-a fundamentat afirmația că „nu mai există niciun reper în măsură să ne permită să delimităm raporturile juridice cu caracter privat care sunt de domeniul dreptului civil de raporturile cu caracter privat care nu sunt de domeniul său”¹.

Mai mult, Codul civil a reintrodus în corpul său și reglementările consacrate relațiilor de familie, dar reglementează și contractul de transport și raporturile juridice cu elemente de extraneitate.

În acest condiții, existența unor ramuri de drept ca dreptul comercial, dreptul familiei, dreptul transporturilor și dreptul internațional privat este repusă în discuție, chiar dacă, din rațiuni didactice, studiul unor discipline care poartă aceste denumiri trebuie să continue².

Delimitarea ramurilor de drept este însă o operațiune mult mai complexă, care nu se limitează la identificarea principalelor lor izvoare, motiv pentru care am preferat să reținem că fac parte din domeniul dreptului civil instituțiile juridice care, sub acest aspect, sunt la adăpost de orice controversă.

7. Importanța dreptului civil. Dreptul civil reglementează principalele aspecte ale vieții cotidiene, astfel încât cunoașterea sa le este utilă chiar și simplilor particulari.

Cu atât mai mult, cunoașterea dreptului civil le este utilă celor care exercită diverse activități economice sau practică profesii cu un profil juridic.

Rolul dreptului civil este acela de a contribui, prin normele sale, la ocrotirea valorilor patrimoniale și personale nepatrimoniale ale persoanelor fizice și juridice. De asemenea, dreptul civil reprezintă o garanție a formării unei conștiințe juridice corecte, precum și a respectării și întăririi moralei³.

Din punct de vedere științific, *dreptul civil* este ramura dreptului cel mai bine elaborată și articulată. Vechimea sa i-a permis să elaboreze și să rodeze principalele noțiuni juridice. Urmarea a fost aceea că pe măsură ce au apărut noi ramuri de drept ele au împrumutat ca atare sau au adaptat multe dintre aceste noțiuni. Existența unui asemenea fond de noțiuni juridice, precum și aprofundarea studiului drepturilor patrimoniale, specifică acestei ramuri de drept, au generat afirmația că dreptul civil conține „un veritabil drept privat fundamental”⁴.

Sunt motive pentru care se consideră că dreptul civil are funcția de a fi drept comun față de alte ramuri de drept privat. Aceasta înseamnă că, ori de câte ori o altă ramură de drept privat nu conține norme juridice proprii care să reglementeze un anumit aspect al unui raport juridic sau când normele sale ar fi insuficiente, se va recurge la norma corespunzătoare din dreptul civil.

¹ I. Reghini, Ș. Diaconescu, în I. Reghini, Ș. Diaconescu, P. Vasilescu, *Introducere în dreptul civil*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 7.

² În sens similar, a se vedea O. Ungureanu, C. Munteanu, op. cit., p. 34.

³ Potrivit art. 26 C.civ.: „Drepturile și libertățile civile ale persoanelor fizice, precum și drepturile și libertățile civile ale persoanelor juridice sunt ocrotite și garantate de lege”.

⁴ G. Cornu, *Droit civil. Introduction. Les personnes. Les biens*, Ed. Montchrestien, Paris, 2005, p. 27. Cu referire la modificările aduse materiei de noul Cod civil român s-a spus că „este în spiritul Codului civil ca dreptul civil să tindă a se identifica cu dreptul privat” – I. Reghini, Ș. Diaconescu, în I. Reghini, Ș. Diaconescu, P. Vasilescu, op. cit., p. 7.